

Kvong Sogn under 3 Aars Krigen 1848–50.

Af H. Grønbæk

Det første Sogneforstanderskab blev valgt i Kvong den 6. Decbr. 1841 og kom til at bestaa af følgende 4 Gaardmænd: Thomas Christian Nielsen, Aasted, der tillige var Sognefoged, Jens Simon Henriksen, Hallum, Jens Clemmensen, Kvong, Søren Nielsen, Kvong. Sognepræsten, Pastor Bloch var Formand.

Det var en Tid med smaa Forhold og ret urolig, navnlig i Landets Stilling til Hertugdømmerne. At Forholdene var smaa viser det første samlede Kommuneregnskab fra 1845, hvor Indtægterne er 3 Rd 1 Mark 14 Sk. og Udgifterne 2 Rd. 5 Mark 4 Sk.

Efterhaanden som Krigsbegivenhederne nærmede sig, foretoges visse Forsigtighedsforanstaltninger. Regeringen forlanger f. Eks. ved Skrivelse af 4/4 1848 alle tyske Haandværkere sendt hjem, og Sogneforstanderskabet tager Stilling til Sognevæbningen. Der blev nu foretaget Vaabenøvelser. Smeden faar travlt. Gamle Leblade rettes ud og sættes paa Skaft, og de, der ejede Bøsser, fik dem efterset. Det skal dog her bemærkes, at da Fjenden kom, fik Folk travlt med at gemme deres Vaaben. Frivillige Bidrag til Krigskassen bliver indsamlet og sendes til Amtstuen. Lige-

ledes indsendes Heste til Hæren. De skal afleveres i Kolding.

Da Sognet blev besat af Fjenden, mest slesvigholstenske Tropper, var Amtet en Tid uden Øvrighed. Stiftamtet erklærede sig ufri, og Herredsfogeden var fraværende i over 3 Uger. — Sogneforstanderskabet sender da en Skrivelse til Justitsministeriet og begærer oplyst, hvor man skal sende de indsamlede Midler hen. Man har vel frygtet for, at Fjenden skulde tilegne sig dem. Sogneforstanderskabet foreslaar at sende dem til Ringkøbing, der endnu er fri for Invasion af fjendtlige Tropper. I Juli Maaned 1848 forlanger Amtet, at Kvong sammen med Nr. Nebel og Lydum skal stille en Hest til Raadighed, og der kræves yderligere frivillige Bidrag til Krigskassen. Folk i Almindelighed er ret villige til at betale, og der indkom 73 Rbd. 4 Mark. Dog er der to Gaardmænd, 1 i Hallum og 1 i Kvong, der nægter at betale, og da de i Forhandlingsprotokollen nævnes ved Navn, har den alm. Mening nok anset en saadan Optræden for uanstændig. Fra April til 13. September 1849 har Sogneforstanderskabet ikke været samlet til Møde paa Grund af fjendtlig Besættelse; men efter Fredericiaslaget den 6. Juli 1849 begynder man dog at aande friere.

Allerede i Begyndelsen af Oktober 1849 indkalder Sogneforstanderskabet alle de, der under Fjendens Besættelse har lidt Skade eller er blevet frarøvet Penge eller Naturalier, men de maa enten beedige eller føre Bevis for, at deres Opgivelser er rigtige. De skadelidte faar saa Erstatning, ihvorvel det ikke er store Summer, det drejer sig om, nævnes dog enkelte.

Fra Gaardejer Peder Nielsen i Hallum er taget 3 Kd. Brændevin à 26 Sk., 5 Sn. Æg à 10 Sk., 2 Tørklæder 2 Rd. 2 Mark. Rede Penge 20 Rd.

Anders Jensen, Husted: 35 Mand indkv. $\frac{1}{2}$ Døgn 2 Rd. 5 M. 8 Sk. 37 Heste i $\frac{1}{2}$ Døgn 6 Rd. 5 Skærvægge nedbrudt 5 Mark.

Møller Adam Johansen: 70 Pd. Brød à $1\frac{1}{2}$ Sk. 1 Lpd. Flæsk 3 Rd. 1 Mk. 1 Lpd. Kød 2 Rd. 12 Pd. Boghvedegryn à 3 Sk. 8 Pd. Smør 1 Rd. 1 Mk. 5 Td. Rug à 3 Rd. 1 Td. Byg 3 Rd. 6 Lpd. Bygryn 3 Rd. 32 Mand Dragoner med Heste i $\frac{1}{2}$ Døgn 8 Rd. 3 Dragoner med Heste i $2\frac{1}{2}$ Døgn 3 Rd. 4 M. 8 Sk. 1 Stafet til Varde — $2\frac{1}{2}$ Mil 3 Mark. 1 Pibe 2 Rd. Skade paa Bygninger 3 Mark.

Der fremstod ialt 7 Mænd og krævede Erstatning. Foruden Fødemidler har Fjenden tilegnet sig Ting, han havde Brug for, til Eks.: Dækkener, Brillen, Barberknive, Brødknive og Sakse. Hos en Gaardmand har han taget et Par lakerede Klodser.

Til Pastor Nielsen, forhen Kvong, nu Aaberaa har Kristen Iversen fortalt følgende: „Jeg er født i Nørhede, Lyne Sogn 1832 og tjente hos Forpagteren i Kvong Præstegaard 1847 for 5 Rd. C. og 1 Pd. Uld samt et Par Træsko. De to følgende Aar hos Pastor Viborg for 10 Rd. C. aarlig.“ Han passer Hestene og Haven. Denne Kristen Iversen deltog efter Evne og Forhold i den historiske Udvikling, der foregaar i og om Præstegaarden, især i Krigsaaret 1849. Om Pastor Viborg beretter Kristen Iversen, at han var en herlig Mand, og hans Hustru var en ligesaa god Kone; men han havde et meget iltert Sind, som han led meget for. Hjemme mærkedes sjældent hans heftige Sind, men ude, navnlig som Sogneraadformand. Her forløb han sig ofte og havde Sammenstød, hvad han sørgede meget over bagefter.

Da der i 1848 kom Rygter til Egnen om Tyskernes Komme, begyndte især de unge, men ogsaa ældre at holde Vaabenøvelser. Smeden lavede hver af dem et

Spyd, en Slags Bajonet, der var sat ind i en Træstang paa 2—3 Alen. Kr. Iversen var med de første Gange, men Iveren slappedes hurtigt, og Flokken udtyndedes. Hjemmehærens Leder var Peter Mortensen i Hallum. Han havde været Soldat, og han brugte gerne Munden, der lystrede ham godt. I nogen Tid rekvireredes 1 Gang om Ugen eller hver 14. Dag Korn, Fourage m. m. af hele Sognet. Til sidst kom der Indkvartering af Slesvigholstenere fra 15.—17. Juni 1849. Som Regel opførte de sig godt. Sølvtoj, Kød og lign. havde Folk begravet. Præstegaardens var begravet i Haven. Her var indkvarteret 1 Officer og 4 Menige, der opførte sig godt.

En Dag (21. Juni) kom 5 Ryttere for at foretage Udskrivning.*) En af dem, en Vagtmester, kom ind i Præstegaarden, og Kristen Iversen kunde se paa Præstens Ansigt, at Harmen steg op i ham. Han gik ind og iførte sig Præstekjolen og gaar med Hatten i Haanden ud og slaar Rytteren paa hans Laar og siger: „Vig bort, Satan! Vi har danske Tropper her!“ Til Stede var Sognefogeden, Thomas Christian i Aasted og Kristen Iversen. Sognefogeden var med for at forestaa Rekvisitionen, der gerne udgik fra Præstegaarden. Præsten havde Dagen før hørt, at der var danske Soldater i Lydum. Der var vist kun 25 under Overvagtmester Kloppenborg, men Præsten troede, der var flere. Vagtmesteren sagde ikke et Ord, gav sin Hest af Sporerne og sprængte gennem en tæt og høj Rugmark syd for Præstegaarden op til en Kæmpehøj syd og vest for Gaarden, hvorfra han holdt Udkig over Egnen nogen Tid. Hvor han og de andre fire drog hen, ved Kr. Iversen ikke. Dog blev der sagt, at de danske Soldater tog en til Fange paa Frøstrup Hede.

*) Pastor Wiborg nævner kun 4.

Da Vagtmesteren er væk, siger Sognefogeden til Præsten: „De er for ivrig, Hr. Pastor, De skader os!“ Allerede forinden kunde Kristen Iversen se, at Præsten havde forstaaet, at han havde gjort noget galt. Han tav ogsaa til Sognefogedens Ord. De følgende Dage og Nætter mærkedes intet til Fjenden, dog rygtedes det, at der var kommen en Mængde Fjender til Varde og Egnen derfra til Nørholm. Præsten havde ingen Ro hverken Nat eller Dag. I to paa hinanden følgende Nætter var Kristen Iversen sendt ud paa en Hest for at høre, om Fjenden var i Nærheden. Den første Nat kom han til Sækbæk Kro og hørte her, at der var mange Fjender i Varde. Den næste Nat kom han ikke længere end til Landevejen. Her hørte han, at Fjenden var kommen til Nørholm. Næste Dag havde man ham i Kvong, ca. 500 Mand. De medførte en Kanon, der blev anbragt paa Brinken syd for Præstegaarden, næsten lige for Porten. De havde samlet sig i Hallum, spredte sig i Kæde, rykkede frem mod Kvong og omringede i en Fart Præstegaarden. Her havde man stadig holdt Udkig og opdaget Fjenden, da han kom til Hallum. Præsten var kridhvid i Ansigtet og sagde til sin Hustru: „Nu gaar jeg“. Ikke mere. Hun skulde med Sandhed kunne sige, at hun ikke vidste, hvor han var. Han vidste vel ikke selv, hvor han skulde gaa hen. Det var den 28. Juni en Torsdag Aften. Han gik over Engen og laa vist først i en Lyngstak, men gik senere hen i et Hus, Loftstedet kaldet, hvor Jørgen Kristian Larsen i Glibstrup havde nogle Ungkreaturer.

Fru Viborg blev nu taget i Forhør. Hun sagde, at hun ikke vidste, hvor Præsten var, og de troede hende. De har vel saa troet, at han har skjult sig hos Lærer Bennedsen i Kvong. I hvert Fald tager de Degnen i stramt Forhør. Han bliver bundet til et Træ og

fik desuden et Reb om Halsen, saa han var ved at kvæles. Saa gik Soldaterne ned i Præstegaarden og bad om en Flaske Vin til Lærer Bennedsen.

Ude i Hallum, da Kæden udfoldede sig og drog mod Kvong, var Hesten snublet for en Ritmester, da han red over et Dige. Han fik sin Fod forvredet, saa han ikke kunde gaa. Der blev beordret en til at køre til Horne Kro, hvor Regimentslægen var. Det blev Kristen Iversen, der maatte af Sted med Præstens Vogn, da de øvrige Beboere havde skjult deres Heste i Lommerbæk, en Lavning ude i Heden. Først kørte han Ritmesteren til Horne, hvor han blev forbundet, derefter kørte han ham til Varde og kom først hjem ud paa Aftenen.

Vi vender nu tilbage til Lærer Bennedsen.

En Mand fra Lyne-Husted, som var noget forfalden til Drik, og som var Præsten ugunstig stemt paa Grund af, at Præsten havde foreholdt ham hans daarlige Levned, har paa en eller anden Maade faaet Nys om, at Præsten opholdt sig i Jørgen Kristians Hus. Da han samme Dag skal til Kvong i Anledning af Leverancen til Fjenden, gaar han Vejen om ad ovennævnte Hus. Her træffer han Jørgen Kristian, der lige har lukket Døren og lader, som han vil gaa hjem til Glibstrup. Men saa fremfører Hustedmanden, at han gerne vil se hans Kvier. Dette afslog Jørgen Kristian. Forinden han kom til Døren, havde han imidlertid set ind ad de smaa Vinduer; om han har set Præsten er uvist.*) Han kom til Kvong, da man var i Færd med at afhøre Lærer Bennedsen, og da han fik at vide, hvad det drejede sig om, svor han en drøj Ed paa, at naar det ikke var andet, skulde han

*) Wiborg skriver: „Til Slut blev jeg bemærket af en af Fjendens bekendte Spioner.

nok give Besked, og han vilde hen til Tyskerne. Men Sognefogeden, der kendte Angiverens svage Side, sagde: Bi lidt, Degnens Kone har lige en Puns. Det tog nogen Tid for den fule Angiver, inden han gik fra Punsebordet, og han fik derfor intet ud af sit Forhavende. Præsten maatte advares, men Pigen Rebecca tør ikke gaa til Præstegaarden, hvorfor Fru Bennedsen selv maatte af Sted. En Pige blev sendt over paa Heden, om hun har truffet Præsten, ved man ikke.

Paa Foranledning af Præsten havde Beboerne været med til at deltage i en Stafetkæde, der skulde skaffe Kloppenborg Underretning om Fjenden.

En Stafet, Christen Pedersen hed han, men blev kaldet Clemmensen, blev saa mishandlet, at han laa syg et Par Uger efter.*)

Degnens Kone saa imidlertid fra Vinduet, hvorledes hendes Mand var stedt: Bunden, med Reb om Halsen, og Slag af Soldaternes flade Klinger. Hun løb ud, skubbede Soldaterne til Side og tog ham med ind. Og de lod ham slippe. Siden kom en Officer ind og bad Degnen undskylde hans Landsmænds Opførsel. Han talte godt Dansk.

Da Kristen Iversen kom hjem fra Varde, havde Præstefruen faaet Bud fra Jørgen Kr. Larsen i Glibstrup, at Præsten var hos Jørgen Pedersen i Gejl. Dertil skulde hun komme. Snart efter kører Kr. Iversen af Sted med hende og deres Barn, en lille Pige. Ventetiden var blevet Præsten for lang; han vidste jo ikke noget om, at Vognen havde været i Varde.

*) Wiborg oplyser, at man pinte Degnen til at angive ham, og at Stafetten blev pryglet næsten tildøde 2 Gange og bundet med Hænderne paa Ryggen til en Hest til Præstegaarden, paa denne Maade blev og min Sognefoged behandlet.

Saa faar han da Jørgen Pedersen til at køre sig til Hemmeth Præstegaard. Jørgen Pedersens Kone, der ikke maatte sige noget om, hvor de var kørt hen, sagde til Kr. Iversen: „Kør bare ad Vium og Hemmeth, saa møder du nok en Vogn“. Tæt ved Vium Mølle mødte de Jørgen Pedersen, der var paa Vej hjem efter. Han fortalte dem, at Pastor Viborg var i Hemmeth Præstegaard. I Begyndelsen sagde han, at han ikke maatte sige nogen det; men saa siger Fru Viborg: „Men kære, han er jo dog min Mand!“ Det hjalp. Ved Hemmeth Præstegaard gik en Mand paa Vagt med et Gevær i Haanden. Han vilde først have undersøgt, om de var de Folk, de udgav sig for. Da han var sikker i sin Sag, blev der sendt Bud ind efter Præsten. Han var meget ydmyg og nedtrykt, men steg straks ind i Vognen, og de kørte til Lønborggaard. Da de kom hertil, var Folk lige staaet op. Tranberg giver dem en Karl med, der skal vise dem Vej over Engene og de tre Aaer til Stauning. Fra Stauning kører de langs Fjorden til Ringkøbing, saa langt som muligt fra Landevejen. Til denne By kom de ved Tretiden om Eftermiddagen. Hestene havde da ikke faaet noget, siden de drog fra Kvong. Nu blev de skoet og fik Hvile. Saa kørte de til Hee Præstegaard, hvortil de kom Fredag Aften. De var her Lørdag over. Søndag er de i Kirke. Men under Gudstjenesten kom en Stafet med Bud om, at Tykkerne var paa Vej til Rindumgaard, hvor Amtmanden boede. Gudstjenesten blev afbrudt, og Kr. Iversen kører videre med Præstens til Holstebro, hvor de bor paa en Gæstgivergaard i 3 Dage. Derefter kører Kr. Iversen Fru Viborg og Barnet til Sahl Præstegaard, hvor de var ventet og blev vel modtagne.

Pastor Viborg tog nu ud paa sin egen Kurs. Faa Dage efter kom der Brev fra ham. Han var da i Ny-

købing M. Præstekonen maatte ikke skrive til ham, og det overholdt hun i de 8 Dage, hun var i Sahl. Derimod hørte hun fra Kvong, og herfra kom Meddelelse om Fredericiaslaget 6. Juli.

Straks kom Kr. Iversen paa en Hest og lod staa til efter Sallingsund. Her blev han færget over; men hvordan skulde han finde Præsten. Han gik op ad Gaderne i Nykøbing; da pludselig ser han Præstens Pibe staa i et Vindue. Saa vidste han Besked. Præsten græd af Glæde, da han hørte om Fredericiaslagets Udfald. To Dage efter er de tilbage i Kvong. Pigen fortalte da, at 2 tyske Soldater Dagen efter Præstens Afrejse havde været i Præstegaarden for at lede efter ham. Fandt de ham, skulde han til Hamborg for at straffes. Derfor tør han ikke blive hjemme, men flygter til Fanø, hvor han var i 8 Dage. Saa rejste han hjem og blev hjemme. Den 1.—8. og 15. Juli var der ingen Gudstjeneste i Kvong. Den 22. taler Pastor Teysen, Lunde. Den 29. er Sognepræsten atter i Kvong Kirke.

Saa vidt førte national Begejstring og et hidsigt Sind den Kvong Præst.

Kilder: Kvong Sogneraads Arkiv. Lærer Bennedsens Dagbog. Mundtlig Fortælling til Pastor Nielsen, Aabenraa. Noterne er tilføjet efter Pastor Wiborgs egne Beretninger, trykt i Hardsyssels Aarbog 1933, 54—81, og „Fra Ribe Amt“ 1906, 164 ff.
